

Københavns stadsfængsel.

I nærværende tidsskrift for 1889, side 193, er Københavns arrestvæsen omtalt, og særligt er der givet en udsigt over gangen i forhandlingerne om dettes bygningsforhold og en skildring af den første del af den i 1887 af magistrat og borgerrepræsentation truffne afgørelse af spørgsmålet, nemlig den da færdige del af arresthuset på Nytorv.

Den næste del var opførelsen af et nyt fængsel ved Vester Fælledvej! Dette var, som bifaldet af justitsministeriet i november 1887, besluttet opført med c. 300 celler til mandfanger og mandlige tvangsarbejdere. I den anledning forelagde mægistraten for borgerrepræsentationen i en skrivelse af 6 maj 1890 stadsarkitektens og stadsingeniørens forslag med tegninger til stadsfængslet på Vester Fælledvej. Efter disse forslag vilde der blive plads i fængslet til henved 300 arrestanter og c. 60 tvangsarbejdsfanger. Det antal fanger, fængslet vilde komme til at rumme, vilde således blive en del større end oprindelig påtænkt, hvilket var gjort af hensyn til det for stadens vedkommende voxende antal arrestanter. Til endelig at indstille de nævnte forslag og det til sammes udførelse påregnede beløb til vedtagelse nedsattes 19 maj s. å. et udvalg. Dette afgav 14 januar 1891 sin betænkning, hvorefter forslagene i hovedtrækkene foresloges vedtagne.

Justitsministeriet bifaldt 5 marts s. å. de fremlagte

planer til fængslets opførelse, og i henhold til de truffne afgørelser valgtes 23 marts et fællesudvalg til i forening med overinspektøren for fængselsvæsenet at træffe den endelige overenskomst om enkelte punkter planen vedrørende. Under 23 oktober afgav dette fællesudvalg sin betænkning, som magistraten i alt væsenligt tiltrådte, og således vedtog borgerrepræsentationen 9 november 1891 fængslets opførelse på den dertil bestemte plads ved Vester Fælledvej for en sum af 1,350000 kroner. Det store bygningskompleks, hvis jordareal er 7 tdr. land, nærmer sig nu stærkt sin fuldendelse og vil blive taget i brug i forsommeren.

Som stadsfængsel er dets bestemmelse dels at anvendes til varetægtsfanger, anholdte og sigtede for en eller anden lovovertrædelse, dels til afsoningen af idømte mindre frihedsstraffe, nemlig fængsel af forskellig slags. Om disse fængsler skrev David i 1843*), altså da den store fængselsreform indlededes her i landet: »Disse (varetægtsfængslernes) bestemmelse er at tjene til opbevaringssted for dem, der ere anklagede for forbrydelser, indtil den mod dem indledede retslige undersøgelse er tilendebragt, og deres frifindelse eller dømfældelse endelig har fundet sted. Varetægtsfængslernes formål er at sikre staten den for en begået forseelse eller forbrydelse mistænkte og anklagedes tilstedeblivelse, således at mistankens og anklagelsens grund eller ugrund kan blive afgjort, og sandhedens udfindelse fremgår. Der kan altså her ikke være tale om at påføre den arresterede noget andet onde end det, der er nødvendigt forbundet med den frihedsberøvelse, der på grund af den mod ham rejste anklage i retssikkerhedens interesse er bleven til en nødvendighed. At straffe eller at forbedre må ganske ligge udenfor disse anstalters egenlige formål; thi sålænge ingen strafskyld er bevist, har staten hverken ret eller opfordring til det ene eller det andet. Derimod har staten åbenbart

18.
170. 21. 1891
Varetægtsfængsel
tilstedeblivelse
indtil og kun afsoning

*) Nyt Statsøkonomisk Archiv. Første bind, side 27.

ret til at indrette varetægtsfængslingen således, at opdagelsen af forbrydelsen og erkendelsen af anklagens sandhed derved ikke modarbejdes, ligesom staten også har den pligt, såvel mod sig selv som mod den anklagede, at sørge for, at denne ikke under varetægtsfængslingen bliver demoraliseret eller ved samliv og omgang med individer, som kunne virke skadeligen på ham, udsættes for forførelse eller noget andet moralsk onde, og at den arresterede, som vil arbejde for at fortjene noget for sig og sine, ikke savner lejlighed dertil . . .

»Man vil af disse få betragtninger let føres til den slutning, at et varetægtsfængsel, for at opnå sin hensigt, bør være således indrettet, at de anklagede, med behørigt hensyn til sundheden, deri kan være sikkert opbevarede og afsondrede fra hinanden, for at den uskyldigt mistænkte ikke skal lide ved at være sammen med den, der virkelig har begået en forbrydelse, og den mindre demoraliserede ikke blive forført af den mere demoraliserede, og for at ikke ny hindringer for sandhedens udfindelse skal blive bevirket ved fangernes samkvem og omgang indbyrdes, samt at der i arresterne må kunne tilbydes dem lejlighed til beskæftigelse og til fortjeneste både for at modarbejde afsondringens kedsommelighed og for at vedligeholde arbejdslysten og arbejdskraften, der stå i en så nøje forbindelse med individets hele moralske beskaffenhed. Men en hertil svarende indretning af varetægtsfængslerne, så at enhver anklaget, indtil han er frikendt eller domfældt, hensættes i en lys og luftig celle, hvor lejlighed til arbejde måtte kunne tilbydes ham, og bevægelse i fri luft uden at gøre afsondringen afbræk, kunne forskaffes ham, vilde ikke blot være overensstemmende med retfærdigheden og det den muligt brødefri skyldige hensyn, samt med varetægtsfængslingens hensigt, når man betragter denne i og for sig.«

Det er i overensstemmelse med tanken i disse udtalelser af David og for selve indretningens vedkommende i overensstemmelse med forskrifterne i resolution 22 decbr. 1841,

at det ny stadsfængsel er opført, og dermed er København endelig mere end 50 år efter, at den store fængselsreform i Danmark besluttedes, som navnlig lagde vægten på cellens anvendelse på arrestanter, et princip, som er anerkendt over hele verden, nået til at kunne opfylde denne reformens grundfordring.

Grunden, hvorpå bygningskomplekset er opført, ligger højt, ikke fjærnt fra stranden, og meget frit. Men dens uregelmæssige firkantede form, og dens beliggenhed i forhold til den tilstødende vej, gør, at det har været meget vanskeligt at få dens bygninger til at tage sig ud. Dertil bidrager også, at adgangen til fængslet ikke har kunnet føres lige på bygningerne, idet de ligge skævt for selve Vester Fælledvej.

Fra denne fører kørevejen op til en typisk portbygning, hvori portneren har bolig. Strax indenfor porten møder øjet til venstre på grunden den store panoptiske cellebygning, som er bestemt for mandsfanger. Den har lidt over 300 celler i fire etager. Cellerne ere luftige og lyse, 6 al. lange, $3\frac{1}{2}$ al. brede og $4\frac{1}{2}$ al. høje, med et stort vindu, hvis ene halvdel kan åbnes (Krolmes model); endvidere findes i cellen en jernseng, til at klappe op om dagen, et bord med bæk i et, og en hylde til utensilier, samt en vadskekumme med vandtryk; i udsugningen, som findes i ydermuren, er plads til en kammerpotte. Opvarmningen foregår ved varm luft. Det hele apparat til opvarmningen og frisk lufts tilførsel ligger under gulvet over hele fløjens stueetage. — Gulvene i fløjen som i cellerne ere de såkaldte terrassogulve. I begge enderne af fløjen findes i hver etage klosetter og udskylningsapparater. Midt på den venstre side af den lange cellefløj findes en mindre udbygning, som antyder tilslutningen af en eventuel cellefløj lodret på den nu opførte, altså en eventuel udvidelse af fængslet.

Midt på den højre side af cellefløjen findes en mindre udbygning, der fortsættes i en kirkebygning og således forener denne med cellefløjen. Det er disse sidstnævnte

bygninger, som originalt og malerisk præsentere sig for øjet, tilbage i prospektet, når man træder ind gennem fængslets indgangsport. I den mindre mellembygning findes den portåbning, som fører til anstaltens bagved liggende areal, og i denne mellembygning foregår fangens modtagelse. Der findes receptionsrum og bade, taleværelser, værelser til præst og læge, og i kirkebygningen under kirken er der plads til de forskellige kontorer, inventarierum m. fl. Kirken selv har samme indretning som i alle cellefængsler, prækestolen i den ene ende, ligefor den sæder for fangerne, anbragte i terrasseform, med aflukke til hver fange; bagved disse er orgelet.

For hver ende af den store cellefløj ligge 25 koncentriske gårde til fangernes luftning.

Paralel med cellefløjen ligger tilhøjre for indgangen til fængslet vadskeribygningen med alt dertil hørende. Det er et med alle nutidens tekniske indretninger forsynet vadskeri, der i enhver henseende gør et godt indtryk. Uden forbindelse med dette følger i samme parallelle linie, på den anden side af den foran omtalte mellembygning, køkkenindretningen, hvorfra maden føres over i den tætved liggende mellembygning for derfra at føres ved elevatorer op i fløjens forskellige etager og der uddeles.

Endelig findes for enden af økonomibygningen, fremdeles parallel med den lange cellefløj, sygehuset med 35 sygeceller i to etager.

Den store grund har desuden plads til en større cellebygning for kvindefanger, og denne vil formodenlig ikke lade mange år vente på sig. Nu er det først bestemmelsen at ombygge den gamle til mandsfanger hidtil benyttede fængselsbygning ved rådhuset, og dennes ombygning vil rimeligvis begynde strax, så snart fængslet på Vester Fælledvej kan tages i brug.

Omkring hele fængslet går en 7 alen høj ringmur. Udenfor denne findes opført bolig til inspektøren for stadens

fængsler, boliger til nogle få funktionærer og vognremise og staldrum.

Således ser fængselsbygningen ud, og det kan ikke negtes, at dens bygmester, stadsarkitekten, professor L. Fenger, har for det ydres vedkommende frembragt et bygningskomplex, som har et originalt præg, og den store cellebygning med sit mægtige vindu i gavlen mod vejen ligesom med de små cellevinduer på siderne lader en ikke i tvivl om, hvad bygningens bestemmelse er, hvilket i det hele fremgår af det præg, som hviler over bygningerne set under et. Men også hvad det indre angår synes benyttelsen af rummene på alle punkter at være særdeles vel overvejet og udført. Det samme gælder om de tekniske anlæg, og de ere ikke få og ubetydelige, som stadsingeniør Amt har forestået. Kommunen fortjener kun ros for denne bygning, hvor der fra de ledendes side synes at være vist megen kærlighed til sagen, og hvor enhver synes at have sat en ære i at frembringe noget kønt og tillige fuldtud anvendeligt til øjemedet.

Altså hele det ydre apparat står der snart i fuld færdig stand overensstemmende med alle nutidens fordringer til et varetægtsfængsel. Der mangler kun den vigtigste faktor, uden hvilken det bedst indrettede fængsel ikke vil opfylde sin opgave, men snart vil forfalde, manden nemlig til at sætte det i gang og lede det. Den første betingelse i så henseende er at finde en fagmand, som denne vigtige opgave kan betros til. Herom synes der såvel i magistraten som borgerrepræsentationen at være en enighed, hvoraf man forhåbenlig tør love sig et godt resultat til afgørende held for sagen. Desværre ere vi jo i Danmark endnu ikke nået til at have nogen etat for fængselsvæsenets område, og det er først igennem en sådan institution, at der skabes den nødvendige agtelse i publikum for fagdannelsen som fængselsmand. På den anden side er der ganske vist hos os gjort skridt der henimod i de allersidste år. Nu er det

således, at en mand, som har haft lejlighed til at bese et eller to fængsler i udlandet, dermed mener at have erhvervet sig berettigelse til at kalde sig fængselsmand. Den virkelige, kyndige fængselsmand kan også have interesse af at se fremmede landes fængsler; men forskellen er kun den, at han ved, hvad han skal se og lægge vægt på, medens hin, turistten, om jeg må kalde ham således, ser med nysgerrighedens interesse og ikke forstår at skille klinten fra hveden, og der findes adskillig klinte hist og her i administrationen af fængsler. At gøre et fængsel istand til præsentation for besøg, dertil hører ikke stor evne, skønt jeg også har truffet folk, som ikke engang evnede det, men som dog styrede et fængsel, der naturligvis var derefter. Vil man fordre agtelse for fagdannelsen som fængselsmand, og uden den agtelse får man aldrig skabt en etat, så må man af fagmanden ikke blot fordre praktisk erfaring på området men også teoretisk indsigt i de mange spørgsmål, som i vore dage have betydning for fængselsvæsenet, deriblandt i første række arbejdsvirksomheden. Alene det spørgsmål med alle dets forgreninger omfatter en betydelig literatur. Men, som foran sagt, der er grund til at vente, at opmærksomheden for en heldig ordning af bestyrelsen af stadens fængsler er så stor, at resultatet vil blive i overensstemmelse dermed, så at det smukt indrettede fængsel på Vester Fælledvej vil få en ordning i administrativ henseende, der vil kunne gøre det til et mønsterfængsel, hvad det i ydre henseende alt er. Københavns fængselsvæsen vil ganske vist derved få en betydning for fængsels-sagen i det hele taget, som vil nå ud over dets egne grænser.

Sluttelig skal jeg anføre grundreglerne for arrestreglementet, som de ere gengivne i resolutionen af 22 decbr. 1841: I bemældte regulativ skal det være en grundregel, at al samkvem mellem fangerne, som kunde være til skade for undersøgelsen eller befordre indbyrdes fordærvelse, omhyggelig afværges, hvorimod iøvrigt den i frdn. 5 april 1793 allernådigst forkyndte grundsætning, at der ikke på-

føres fangerne større lidelser end de, som ere nødvendige følger af deres friheds indskrænkning, nøje bør iagttages, hvoraf blandt andet flyder, at enhver fange bør have adgang til, for så vidt han dertil har midler, at forskaffe sig bedre underholdning og større bekvemmeligheder, end der på offentlig bekostning forskaffes ham, dog kun for så vidt det kan ske uden fare for misbrug og uorden.

Så bør der også sørges for, at der skaffes fangerne lejlighed til læsning af religiøse og andre nyttige bøger, som til sysselsættelse med håndarbejde, hvis udbytte tilfalder ham selv . . .

Senere udtaler resolutionen, at det skal tages under overvejelse, om det ikke måtte være gavnligt, at der indsættes komiteer, som skal have et vågent øje med regulativets overholdelse, navnlig til yderligere betryggelse for arrestanternes forsvarlige behandling.*)

Sådanne komiteer ere ikke senere dannede, vistnok fordi man dengang ikke fandt tiden passende dertil; men spørgsmålet bør dog derfor ikke lades ude af betragtning. Det vilde i hvert tilfælde, når slige komiteer indførtes ved arresthusene, bidrage til, at opmærksomheden såvel for sagen i sin helhed som for de enkelte anholdte, som kunde fortjene en støtte, blev større, og således til at fremme fængselselskabernes virksomhed ved siden af den tilsynsopgave, som resolutionen anviser dem.

Fr. Stuckenberg.

*) Udhævet af forfatteren.